

Izvirni znanstveni članek / Original article

RAZŠIRJENOST UŽIVANJA ALKOHOLNIH PIJAČ MED DIJAKI OD 15 DO 17 LET GIMNAZIJE SREČKA KOSOVELA SEŽANA

THE PREVALENCE OF ALCOHOL BEVERAGE CONSUMPTION AMONG SREČKO KOSOVEL SEŽANA HIGH SCHOOL STUDENTS, AGED 15–17

Alan Furlan, Vedrana Mutavčič, Nadja Plazar

Ključne besede: alkoholne pijače, uživanje, primerjava, zdravstvena vzgoja

Key words: alcohol beverage consumption, comparison, health education

IZVLEČEK

ABSTRACT

Izhodišča: Uživanje alkoholnih pijač je v Sloveniji vse bolj pereč problem, predvsem med dijaki, zato je cilj naše raziskave ugotoviti pogostost uživanja alkoholnih pijač med dijaki in dijakinjami Gimnazije Srečka Kosovela Sežana.

Introduction: Consumption of alcoholic beverages is an increasing problem in Slovenia, especially among high school students. The aim of our research is to identify the prevalence and the level of alcohol consumption among the students of Srečko Kosovel Sežana high school.

Metode: Anketiranje je potekalo od decembra 2009 do januarja 2010. Anonimni anketni vprašalnik je bil razdeljen med dijake prvega in drugega letnika Gimnazije Srečka Kosovela Sežana. Vzorec je zajemal 219 sodelujočih dijakov, med njimi je bilo 35,6 % fantov in 64,4 % deklet.

Methods: The survey investigating the use of alcohol was conducted between December 2009 and January 2010. The target respondents were the first and second year students of Srečko Kosovel Sežana High School. The total sample consisted of 219 students: 35.6 % male and 64.4 % female. The questionnaires were answered anonymously.

Rezultati: Rezultati kažejo, da je uživanje alkoholnih pijač med srednješolci zelo razširjeno in primerljivo z rezultati evropske raziskave o uživanju alkohola in drugih drog med šolsko mladino iz leta 2007. Mnenje o negativnih posledicah alkohola se med dijakinjami in dijaki bistveno ne razlikuje.

Results: Results of the survey show that the consumption of alcohol beverages among high school students presents a serious problem. The data collected are comparable with the results of the European survey on alcohol and other drugs among school students in 2007. No statistically significant differences were established among the male and female respondent as regards the negative effects of alcohol consumption.

Diskusija in zaključek: Ugotovitve kažejo na posebej izrazit problem načrtnega opijanja v kratkem času tako pri dijakih kot dijakinjah. Izpostavljena je pomembna vloga medicinske sestre kot promotork zdravja pri mladih. Ugotovitve so lahko izhodišče za nove strategije zdravstvene vzgoje mladostnikov in s tem omejitve uživanja alkoholnih pijač.

Discussion and conclusions: Findings of the present study point to the burning issue of "binge drinking" among male and female students. Furthermore, the role of a nurse as a health promoter is emphasized. The results obtained could serve as a basis for the development of new health education strategies of adolescents which would decrease the consumption of alcoholic beverages.

Alan Furlan, dipl. zn., Zdravstveni dom, Zobozdravstveno varstvo Nova Gorica

Vedrana Mutavčič, dipl. m. s., Splošna bolnišnica dr. Franca Derganca Nova Gorica; e-naslov vedrana.mutavcic@gmail.com

doc. dr. Nadja Plazar, univ. dipl. biolog, Univerza na Primorskem, Visoka šola za zdravstvo Izola

Članek je nastal na podlagi raziskave za seminarsko nalogo pri predmetu Raziskovanje v zdravstveni negi na magistrskem študiju zdravstvene nege na Univerzi na Primorskem, Visoki šoli za zdravstvo Izola.

Uvod

Problematika uživanja alkoholnih pijač med mladimi je zlasti v zadnjih desetletjih predmet številnih razprav in ena pogostejših tematik na dnevnem redu tako nacionalnih kot mednarodnih političnih struktur. Eden osrednjih ciljev nacionalnih in evropskih politik je zato zastavitev učinkovite strategije za delovanje na področju preprečevanja uporabe alkoholnih pijač (npr. Evropski akcijski načrt na področju alkohola 2000–2005; Strategija Evropske unije (EU) za podporo državam članicam pri zmanjševanju škode zaradi uživanja alkohola, 2006; projekt »The building capacity«, ki predstavlja podporo Strategiji EU za zmanjševanje škode, socialne izključenosti in razlik v zdravju, nastalih zaradi alkohola). Na ravni EU je tako veliko prizadevanj usmerjenih v zmanjšanje porabe alkoholnih pijač, EU je namreč največja porabnica alkoholnih pijač na svetu, letna poraba znaša kar 11 litrov čistega alkohola na odraslega prebivalca (Zalta et al., 2008).

V interesu razvitih družb je, da posamezniki optimalno izkoristijo svoje potenciale v vseh obdobjih svojega življenja, zato je potreba po večji družbeni skrbi in vlaganju v ohranjanje in krepitev zdravega načina življenja, v osveščanje in v razvijanje vzorcev delovanja, ki omogočajo produktivno in polno življenje mladih, njihovo socialno vključevanje ter navsezadnje vključevanje na trg delovne sile, vse večja. Podobne smernice so zapisane tudi v dokumentu Strategije razvoja Slovenije, ki med drugim navaja, da je »družbeni razvojni cilj izboljšanje kakovosti življenja in blaginje vseh posameznikov in posameznikov, merjene s kazalniki človekovega razvoja, zdravja, socialnih tveganj, družbene povezanosti, vključenosti in zaupanja« (Šušteršič, Rojec, Korenika, 2005). V tem okviru je prepoznavanje problema uporabe alkoholnih pijač med mladimi in soočanje z njim ter vzpostavljanje konkretnih programov in metod preventive ključnega pomena.

Glede pitja alkohola Slovenija sodi med t. i. »moke« kulture. Zanje je značilno, da so alkoholne pijače široko dostopne in da je njihovo uživanje integrirano v vsakodnevno življenje oz. vsakodnevne aktivnosti. V teh kulturah je delež abstinentov nizek, vino pa je najpogostejše »izbrana« pijača. »Moke« kulture so tradicionalne v mediteranskih državah. V »suih« kulturah alkoholne pijače niso pogost del vsakodnevnih aktivnosti in dostop do njih je bolj omejen. Tu je pitje vina manj pogosto in abstiniranje pogostejše, vendar pri pitju alkoholnih pijač pogostejše prihaja do zastrupitev. Primeri »suih« kultur so skandinavske države, Združene države Amerike in Kanada. Raziskave (Šešok, Sedlak, Simončič, 2006) kažejo, da uporaba alkoholnih pijač predstavlja enega ključnih problemov javnega zdravstva, saj Slovenija bolj kot po porabi alkoholnih pijač odstopa od povprečja EU po škodi, ki nastaja zaradi uporabe alkohola.

Navkljub številnim preventivnim akcijam (npr. Z glavo na zabavo), aktivnostim na področju promocije

zdravja v šolah, prizadevanjem na nacionalni ravni (Zakon, 2003) in mednarodni ravni (Košir, 2007) je uživanje alkohola prisotno celo med slovenskimi osnovnošolci (Odnos, 2010). Pretirana uporaba alkoholnih pijač ima številne negativne kratkoročne in dolgoročne zdravstvene in socialne učinke, ki se kažejo v zdravstvenem stanju prebivalstva, v obolevnosti in umrljivosti. Ima tudi pomembne ekonomske učinke zaradi manjše produktivnosti, odsotnosti z dela zaradi bolezni, prezgodnjih smrti ter povečane porabe v zdravstvu, prometu in sodstvu (prometne nesreče, ki so posledica alkoholiziranih udeležencev; začasne odsotnosti z dela zaradi bolezni, poškodb in zastrupitev, ki so neposredna posledica uživanja alkoholnih pijač ipd.) (Zalta et al., 2008).

Kljub precejšnji propagandi za nepitje alkoholnih pijač in opozarjanju na škodljive posledice prekomernega pitja je poraba alkoholnih pijač na prebivalca v Sloveniji med najvišjimi v EU in med mladimi narašča, pri čemer se starostna struktura uporabnikov alkoholnih pijač niža. K temu pripomore tudi njihova dostopnost (Young, 2008), ki navkljub zakonodaji mladim ne predstavlja ovire za uživanje alkohola. Podobno kot v drugih državah so v porastu tvegane oblike uporabe alkoholnih pijač, kot je na primer načrtno opijanje v kratkem času (ang. »binge drinking«), ki je zelo priljubljeno med mladimi (ESPAD, 2007). V Sloveniji registrirana poraba čistega alkohola na prebivalca, starejšega od 15 let, za leto 2007 znaša 11 litrov. Poleg registrirane uporabe se predvideva, da znaša neregistrirana poraba čistega alkohola še dodatnih 5 do 7 litrov na odraslega prebivalca (15 let in več) (Kovše, 2010).

Alkoholne pijače postajajo vedno večji družbeni problem, s seboj prinašajo fiziološke, psihosocialne, duševne, intelektualne in ekonomske negativne posledice. Ravno zaradi tega je potrebna resna, dosledna in strokovna obravnava uživanja alkoholnih pijač že pri mladostnikih oziroma otrocih. Da bi se uživanje alkoholnih pijač pri mladostnikih uspešno preprečevalo in obravnavalo, bi bilo potrebno izvesti dodatne raziskave, ki omogočajo natančen in realen vpogled v razširjenost uživanja alkoholnih pijač med mladimi ter njihov odnos do njega. Longitudinalna evropska raziskava The European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (ESPAD) se je začela leta 1995 in nato nadaljevala v letih 1999 in 2003 ter nazadnje 2007. Poglavitni cilj omenjene raziskave je bil zbrati primerljive podatke o pitju alkohola med petnajst- in šestnajstletnimi dijaki v EU za spremljanje trendov v državah in primerjave med njimi. Raziskava, opravljena leta 2007, je vključevala več kot 100.000 dijakov iz 35 evropskih držav, njihova povprečna starost je bila 15,8 let. Rezultati ESPAD za Slovenijo kažejo, da med mladostniki v Sloveniji poraba alkoholnih pijač narašča. Podatki omenjene raziskave kažejo, da je med šestnajstletniki več kot 90 % takih, ki so alkoholne pijače že poskusili. Kar 27,3 % dijakov in 18,5 % dijakin je bilo pri starosti 13 let ali

manj že pijanih. Zanimivi so tudi podatki avtorice Čuk Rupnik (2010), ki navaja, da kar 36,8 % mladih starostne skupine od 16 do 20 let v občini Logatec nakazuje na morebitne težave s pitjem alkohola. V Sloveniji so v primerjavi z ostalimi državami EU posledice rabe alkoholnih pijač večje, čeprav po sami porabi ne odstopa od povprečja EU (Vertot, 2009).

Namen

Slovenija sodi med izrazite potrošnike alkoholnih pijač še posebej na področjih, kjer je pridelava alkohola nekaj povsem običajnega. Kljub temu da se je poraba alkohola v nekaterih evropskih vinorodnih državah (kot sta npr. Francija in Španija) v zadnjih 10 do 15 letih občutno zmanjšala, takšnega trenda v Sloveniji ni zaznati (Košir, 2007). Zato smo preverili, kako je s pogostostjo uživanja alkoholnih pijač v takem območju med mladimi in ali se pojavljajo odstopanja od ugotovitev raziskave ESPAD za leto 2007.

Cilj izvedene raziskave je bil ugotoviti pogostost uživanja alkoholnih pijač med dijaki in dijakinjami Gimnazije Srečka Kosovela Sežana. Zastavili smo dve hipotezi:

- Več kot 80 % anketiranih dijakov med 15. in 17. letom starosti je večkrat poskusilo alkoholne pijače in več kot 20 % je bilo že opitih (več kot 5 enot alkohola).
- Anketirani dijaki so sicer seznanjeni s škodljivostjo alkoholnih pijač, vendar uživanja alkoholnih pijač ne dojemajo kot zdravju škodljivega.

Metode

Uporabljena je bila deskriptivna metoda. Anketiranje je potekalo od decembra 2009 do januarja 2010. Anketirali smo vse dijake, ki so bili na dan obiska prisotni pri pouku. Anonimni vprašalnik je bil razdeljen med 240 dijakov prvega in drugega letnika Gimnazije Srečka Kosovela Sežana. Pred samim anketiranjem smo vodstvo šole zaprosili za dovoljenje za izvedbo raziskave. Pred anketiranjem so bila tako odgovornim kot dijakom predstavljena navodila za izpolnjevanje ankete. Iz nadaljnje obravnave smo zaradi nepopolnih oziroma neuporabnih odgovorov izločili 21 anketnih vprašalnikov. Končni vzorec je zajemal 219 pravilno izpolnjenih vprašalnikov (91,3 %), in sicer: 110 iz prvega (4 oddelki) ter 109 iz drugega letnika (4 oddelki). Starostna struktura anketiranih dijakov je od 15 do 17 let, povprečna starost $15,6 \pm 0,7$ let; struktura glede na spol pa naslednja: 78 (35,6 %) dijakov in 141 (64,4 %) dijakinj.

Strukturirani anketni vprašalnik je zajemal triindvajset (dihotomnih in politomnih) vprašanj. Vprašanja so bila izbrana iz standardiziranih vprašalnikov, npr. AUDIT, CAGE, MAST (Sedgwick, 2009; Sung, Lee,

Song, 2010; Židanik, Čebašek - Travnik, 2003), ki jih uporabljajo zdravstveni delavci pri delu z ljudmi, ki imajo probleme z odnosom do alkohola, ter prilagojena naši skupini anketirancev. Anketni vprašalnik je vseboval 24 vprašanj odprtega tipa. Osem vprašanj so predstavljale trditve, katerih strinjanje so anketiranci ovrednotili po petstopenjski Likertovi lestvici. Zadnje vprašanje je bilo odprtega tipa, kjer smo anketirancem ponudili možnost, da predstavijo svoje predloge in ideje.

Podatki so bili obdelani s statističnim paketom PASW Statistics 18.0. Podatke smo obdelali s pomočjo univariantne analize (izračun frekvenc, relativnih frekvenc pri opisnih številkah oziroma povprečij, standardnih odklonov, koeficienta asimetrije in sploščenosti pri številskih spremenljivkah) in bivalentne analize. Pri slednji smo uporabili t-test za primerjavo povprečij spremenljivk, katerih porazdelitev je približno normalna.

Rezultati

Rezultati kažejo, da le 6,8 % anketirancev ne uživa nobenih alkoholnih pijač; od tega 6,4 % dijakov in 7,1 % dijakinj. Razpredelnica 1 prikazuje pogostost uživanja posameznih alkoholnih pijač ne glede na zaužito količino. Izkušnjo z alkoholno pijačo je imelo 73,1 % mladostnikov, 7,3 % jih je ni imelo. Alkoholne

Razpr. 1. Pogostost uživanja alkoholnih pijač med anketiranci.

Table 1. Frequency of use of alcohol among respondents.

Frekvenca uživanja	Vrsta alkoholne pijače	Odstotek dijakov
Frequency of use	Type of alcohol beverages	Percent of students
Nikoli Never	Pivo/Beer	14,6 %
	Vino/Wine	11,4 %
	Žgane pijače / Spirits	19,6 %
Samo poskusil(a) sem Just tried	Pivo/Beer	25,1 %
	Vino/Wine	24,7 %
	Žgane pijače / Spirits	19,6 %
Enkrat na mesec ali redkeje Once a month or less	Pivo/Beer	26,0 %
	Vino/Wine	36,1 %
	Žgane pijače / Spirits	28,3 %
Dva- do štirikrat na mesec Two to four times a month	Pivo/Beer	21,9 %
	Vino/Wine	19,2 %
	Žgane pijače / Spirits	21,5 %
Dvakrat do trikrat na teden Two to four times a week	Pivo/Beer	9,1 %
	Vino/Wine	6,8 %
	Žgane pijače / Spirits	7,3 %
Štirikrat na teden Four times a week	Pivo/Beer	2,3 %
	Vino/Wine	1,4 %
	Žgane pijače / Spirits	1,8 %
Štiri- ali večkrat na teden More than four times a week	Pivo/Beer	2,3 %
	Vino/Wine	1,4 %
	Žgane pijače / Spirits	1,8 %

pijače je samo poskusilo 19,6 % mladostnikov. Povprečna starost mladostnikov pri prvem poskusu zaužitja alkoholne pijače je 12 let; razlika med dijaki in dijakinjami ni statistično značilna ($p = 0,058$).

Razpredelnica 2 prikazuje relativno frekvenco stopnje strinjanja s posameznimi trditvami. Petstopenjsko Likertovo lestvico se lahko obravnava kot številsko spremenljivko. Ker je porazdelitev odgovorov na trditve v Razpredelnici 2 približno normalna, smo lahko s pomočjo t-testa primerjali rezultate med fanti in dekleti.

Razpredelnica 3 kaže, da med omenjenima skupinama ni statistično značilne razlike v strinjanju z navedenimi trditvami.

Anketirance smo povprašali po količini zaužitih alkoholnih pijač, izraženo v mericah alkohola (ena merica označuje 10 gramov čistega alkohola, kar je enako: 2,5 dcl piva ali 1 dcl vina oziroma 0,03 dcl žgane pijače). Alkoholnih pijač v zadnjem letu ni pilo 13,7 % anketirancev; le poskusilo 13,2 %. Kar šest ali več enot alkohola ob posamezni priložnosti zaužije 21,5 %

Razpr. 2. Strinjanja s posameznimi trditvami.

Table 2. Distributions of level of agreement with the affirmations.

Trditve (relativna frekvenca) Affirmations (relative frequency)	1	2	3	4	5	Skupaj Total
1 Alkoholne pijače pri mladostnikih motijo in upočasnijo telesni in duševni razvoj. Alcoholic beverages interfere with adolescent's slow physical and mental development.	15,1 %	16,4 %	25,1 %	16,4 %	16,4 %	89,4 %*
2 Pijani mladostniki so pogosto tarča posmeha in pomilovanja. Drunk adolescents are often ridiculed and pathetic.	23,7 %	31,1 %	26,5 %	11,4 %	7,3 %	100 %
3 Uživanje, neprimerna uporaba in zloraba alkoholnih pijač imajo negativne posledice za zdravje tako mladih kot odraslih ljudi in vplivajo na kakovost življenja. Consumption, inappropriate use and abuse of alcoholic beverages have a negative effect on the health of adolescents and adult people and their on quality of life.	33,3 %	34,2 %	14,4 %	11,4 %	6,8 %	85,7 %*
4 Škodljivo uživanje alkoholnih pijač pri mladih je kompleksen družbeni problem. Harmful use of alcoholic beverages among adolescent is a complex social problem.	13,7 %	28,3 %	29,2 %	16,4 %	12,3 %	100 %
5 S področja škodljivega uživanja alkoholnih pijač pri mladih si v šolskem učnem sistemu želim več kakovostno organiziranih izobraževalnih vsebin. In the area of harmful alcohol consumption among adolescent are learning in the school system want more quality educational content organized.	7,8 %	18,3 %	35,2 %	18,3 %	20,5 %	100 %
6 Boljše poznavanje škodljivosti alkoholnih pijač pri mladostnikih bi ob osvojitvi novih spoznanj spremenilo njihovo stališče do uživanja. Better knowledge of the harmfulness of alcoholic beverages could change the adolescents' attitude towards consumption.	6,8 %	26,5 %	26,5 %	22,8 %	17,4 %	100 %
7 Pristojne državne institucije bi mladostnike morale bolje informirati o škodljivih učinkih, posledicah in nevarnostih uživanja alkoholnih pijač. Competent institutions in the country should better inform adolescents about the harmful effects, consequences and dangers of drinking alcoholic beverages.	12,8 %	30,1 %	35,2 %	13,2 %	8,7 %	100 %
8 Zdravstvena vzgoja lahko pomembno vpliva na stališča mladostnikov glede škodljivosti alkoholnih pijač. Health education can significantly affect the opinion of students about the harmfulness of alcoholic beverages.	9,6 %	30,6 %	33,8 %	14,6 %	11,4 %	100 %

* Vsota ni 100 % zaradi manjkajočih odgovorov. / The sum is not 100 % due to missing responses.

Legenda/Legend:

1 – Popolnoma se strinjam. / I completely agree.

2 – Strinjam se. / I agree.

3 – Neodločen(a) sem. / Neither agree neither disagree.

4 – Ne strinjam se. / I disagree.

5 – Nikakor se ne strinjam. / I completely disagree.

Razpr. 3. Razlike v povprečnih vrednostih stopnje strinjanja s trditvami med dijaki in dijakinjami s statistično značilnostjo razlike povprečja.

Table 3. Differences in mean values between male and female students with statistical significance.

Trditve	Dijaki (povprečje ± std. odklon)	Dijaki (povprečje ± std. odklon)	t-test (statistična značilnost)
Affirmations	Male students (average ± std. dev)	Female students (average ± std. dev)	t-test (statistical significance) std. dev)
1 Alkoholne pijače pri mladostnikih motijo in upočasnijo telesni in duševni razvoj. Alcoholic beverages interfere with adolescent's slow physical and mental development.	3,1 ± 1,4	3,1 ± 1,3	0,919
2 Pijani mladostniki so pogosto tarča posmeha in pomilovanja. Drunk adolescents are often ridiculed and pathetic.	2,5 ± 1,2	2,5 ± 1,2	0,816
3 Uživanje, neprimerna uporaba in zloraba alkoholnih pijač imajo negativne posledice za zdravje tako mladih kot odraslih ljudi in vplivajo na kakovost življenja. Consumption, inappropriate use and abuse of alcoholic beverages have a negative effect on the health of adolescents and adult people and their on quality of life.	3,8 ± 1,3	3,8 ± 1,3	0,741
4 Škodljivo uživanje alkoholnih pijač pri mladih je kompleksen družbeni problem. Harmful use of alcoholic beverages among adolescent is a complex social problem.	3,3 ± 1,4	3,2 ± 1,2	0,535
5 S področja škodljivega uživanja alkoholnih pijač pri mladih si v šolskem učnem sistemu želim več kakovostno organiziranih izobraževalnih vsebin. In the area of harmful alcohol consumption among adolescent are learning in the school system want more quality educational content organized.	1,8 ± 0,7	1,7 ± 0,8	0,223
6 Boljše poznavanje škodljivosti alkoholnih pijač pri mladostnikih bi ob osvojitvi novih spoznanj spremenilo njihovo stališče do uživanja. Better knowledge of the harmfulness of alcoholic beverages could change the adolescents' attitude towards consumption.	2,7 ± 1,4	2,9 ± 1,1	0,595
7 Pristojne državne institucije bi mladostnike morale bolje informirati o škodljivih učinkih, posledicah in nevarnostih uživanja alkoholnih pijač. Competent institutions in the country should better inform adolescents about the harmful effects, consequences and dangers of drinking alcoholic beverages.	2,9 ± 1,3	2,8 ± 1,2	0,479
8 Zdravstvena vzgoja lahko pomembno vpliva na stališča mladostnikov glede škodljivosti alkoholnih pijač. Health education can significantly affect the opinion of students about the harmfulness of alcoholic beverages.	3,2 ± 1,2	3,3 ± 1,2	0,686

anketirancev (dijaki 28,2 %, dijakinje 17,7 %), štiri do pet enot 18,3 %, dve do tri enote 17,8 %, ter le eno enoto 15,5 %. Skupaj torej kar 39,8 % anketirancev zaužije štiri in več enot alkohola ob posamezni priložnosti (dijaki 47,4 %, dijakinje 35,5 %).

Največ anketirancev so alkoholno pijačo prvič ponudili prijatelji (26,9 %), vendar kar 21,9 % anketirancev trdi, da so jim jo prvič v življenju ponudili starši. Dijaki alkoholne pijače najpogosteje uživajo zunaj, na prostem (20,5 %), ravno toliko tudi v lokalih (20,5 %). Le 14,6 % anketirancev je odgovorilo, da drugje. Najpogostejši razlogi za uživanje alkoholnih pijač so bila različna praznovanja 39,3 %; sledi radovednost 18,7 %. Uživanje alkoholnih pijač kot sredstvo za pozabljanje problemov je navedlo 5 % anketirancev. Zanimivo je, da je le 7,8 % anketirancev kot razlog navedlo, da so želeli biti pijani, le 2,3 % jih kot razlog navaja dolgočasje. 16 % anketiranih navaja, da niso bili nikoli opiti.

17,4 % anketirancev je navedlo, da se jim je v življenju večkrat zgodilo, da ko so začeli piti alkoholne pijače, niso mogli prenehati. Kar 5,2 % anketirancev, je navedlo, da se jim je že zgodilo, da zaradi pitja alkohola niso mogli opraviti od njih pričakovanih nalog. 64,8 % anketirancev je navedlo, da s prenehanjem pitja alkohola niso imeli težav; 82,2 % anketirancev ni imelo nikoli občutka krivde in slabe vesti zaradi uživanja alkoholnih pijač.

Samo 41,1 % anketirancev meni, da so alkoholne pijače droga, 44,7 % jih meni, da niso, in kar 14,2 % se jih glede tega ne zna opredeliti. Kar 11,4 % dijakov je že bilo telesno poškodovanih. Svoje potencialne ali aktualne probleme z alkoholom bi kar 62,6 % zaupalo svojim prijateljem, staršem le 19,6 % dijakov, sorodnikom 1,8 %, strokovnemu zdravstvenemu osebju le 2,3 % ter profesorju 0,9 % dijakov. 92,2 % anketirancev v šolskem učnem programu pogreša področja zdravstvene

vzgoje, ki bi ustrezno obravnavala problematiko pitja alkoholnih pijač. 46,1 % anketirancev je mnenja, da primanjkuje raznih aktivnosti (npr. zabav in prireditev), ki bi mlade odvrčale od uživanja alkohola. Kot rešitev jih 27,9 % meni, da so za to primerne športne aktivnosti; samo 12,8 % pa le-teh ne pogreša. Več kot 87 % dijakov ocenjuje svoje telesno zdravje in kakovost življenja kot prav dobro oziroma odlično.

Razprava

Glede na to, da le 6,8 % anketirancev ne uživa alkoholnih pijač in glede na rezultate, prikazane v Razpredelnici 1, lahko trdimo, da je več kot 80 % anketirancev večkrat poskusilo alkoholne pijače. Prav tako je pereč podatek, da 21,5 % anketirancev zaužije kar šest ali več enot alkohola ob posamezni priložnosti. Torej lahko potrdimo prvo hipotezo, da je več kot 80 % anketiranih dijakov med 15. in 17. letom starosti večkrat poskusilo alkoholne pijače in več kot 20 % jih je že bilo opitih (več kot 5 enot alkohola). Žal so rezultati pričujoče raziskave bolj zaskrbljujoči kot rezultati raziskave ESPAD iz leta 2007, kjer ugotavljajo, da sta najmanj dve tretjini dijakov uživali alkohol vsaj enkrat v življenju, v naši raziskavi je takih kar 92,7 %. Zanimivi so odgovori na vprašanje, kako pogosto dijaki zaužijejo pet kozarcev alkoholne pijače ali več ob eni priložnosti. V raziskavi ESPAD iz leta 2007 je v povprečju 43 % dijakov, ki zaužijejo pet kozarcev ali več alkoholne pijače ob eni priložnosti (ESPAD 2007). V naši raziskavi rezultat pri podobnem vprašanju oz. trditvi (štiri in več zaužitih meric alkohola ob priložnosti) ni bil bistveno boljši (39,8 %).

Ne glede na to, da številne raziskave kažejo na razlike v uporabi alkohola med moškimi in ženskami (Bajt, 2009; ESPAD 2007), naši rezultati ne kažejo bistvenih razlik med dijaki in dijakinjami v mnenju glede resnosti problematike uživanja alkohola (Razpr. 3). Bistveno odstopanje se pojavi pri prekomernem uživanju alkohola, saj kar 47,4 % dijakov zaužije štiri in več enot alkohola ob posamezni priložnosti, takih dijakinj je nekoliko manj (35,5 %). Rezultati naše raziskave kažejo, da je prisoten problem načrtnega opijanja v kratkem času (ang. »binge drinking«). Sande (2009) navaja, da je omenjena problematika v večji meri problem dijakov kot dijakinj. Vsekakor pa tudi dekleta kažejo resno izpostavljenost temu problemu, še posebej, če upoštevamo, da je enaka količina alkohola bolj usodna za dijakinje kot za dijake že zaradi njihove telesne konstitucije. Sande (2009) v svojem prispevku opozarja na nekatere dogodke (npr. maturantski izleti), ki spodbujajo prekomerno pitje. Isti avtor navaja, da je uporaba alkohola pri dijakih prisotna tudi po zaključku takih dogodkov.

Povprečna starost prvega zaužitja alkoholne pijače pri anketiranih dijakih znaša 12 let. ESPAD za leto 2007 poroča o 13 let ali manj. Združeno kraljestvo, Portugal-

ska, Malta, Estonija in Latvija imajo visok delež dijakov (56 %), ki se pri starosti 13 let ali manj hudo napijejo, da pride do zastrupitve z alkoholom. V skoraj vseh državah, kjer je potekala raziskava ESPAD 2007, fantje popijejo večje količine alkohola kot dekleta. Najbolj očitno nasprotje tega je Islandija, kjer dekleta poročajo o večjih količinah zaužitega alkohola kot fantje. Stereotip večjega uživanja alkoholnih pijač med fanti kot med dekleti je torej raziskava ESPAD 2007 ovrgla.

Odgovori na prvo trditev v Razpredelnici 2 kažejo na izredno razpršeno mnenje o škodljivosti alkoholnih pijač na duševni in telesni razvoj. Prav tako zgolj 41,1 % anketirancev meni, da so alkoholne pijače droga, kar kaže na razmeroma slabo seznanjenost s problematiko škodljivosti alkoholnih pijač. Žal se slaba seznanjenost kaže tudi v posledicah uživanja alkoholnih pijač, saj se je kar 17,4 % anketirancev, ki so še razmeroma mladi, večkrat v življenju zgodilo, da po začetku pitja niso mogli prenehati, in kar 5,2 % anketirancev se je že zgodilo, da zaradi pitja alkohola niso mogli opraviti od njih pričakovanih nalog. Predvsem zaradi razmeroma slabe seznanjenosti o škodljivosti alkohola lahko drugo hipotezo, da so anketirani dijaki sicer seznanjeni s škodljivostjo alkoholnih pijač, vendar uživanja alkoholnih pijač ne dojemajo kot zdravju škodljivega, le delno potrdimo. V ESPAD za leto 2007 je v povprečju 15 % dijakov odgovorilo, da so imeli resne težave s starši, in 13 %, da s slabšim učnim uspehom. Države, ki poročajo o največ težavah z mladostniki zaradi alkoholnih pijač, so Združeno kraljestvo, Bolgarija in Latvija (ESPAD, 2007).

Smiselna rešitev omenjenega problema je v vpeljavi zdravstvene vzgoje na to področje, predvsem, da se vzpostavi zaupanje do slednje, saj je le 2,3 % anketirancev odgovorilo, da bi svoje probleme, povezane z uživanjem alkohola, zaupalo strokovnemu zdravstvenemu osebju. Zdravstveno vzgojo bi morale izvajati kompetentne diplomirane medicinske sestre oziroma zdravstveniki. Trobec, Herbst in Žvanut (2009) v svoji raziskavi poudarjajo, da na področju mentalnega zdravja visoka stopnja izobrazbe lahko medicinskim sestram pripomore, da se lažje znajdejo v zahtevnih situacijah, ki so v primeru uživanja alkoholnih pijač pogoste. Ena od takih je gotovo primer problematike dveh diskurzov o uživanju alkohola med mladimi na Danskem, ki sta jo v svojem prispevku izpostavili avtorici Kolind in Elmeland (2009). Prvi je avtoritativen diskurz z jasno določeno strategijo delovanja, ki izhaja iz programov javnih zdravstvenih ustanov, drugi diskurz pa izhaja iz vsakdanje prakse staršev, ki sami organizirajo zabave za najstnike, kjer slednji lahko uživajo alkohol. Zdi se, da se diskurza med seboj razlikujeta, a v vsakdanjem življenju starši nimajo težav s prehajanjem od enega k drugemu (Kolind, Elmeland, 2009). V praksi to pomeni, da je problem uživanja alkohola pri mladih širši družbeni problem, kjer prizadevanja države in njenih institucij preprosto ne zadostujejo.

Zaključek

Rezultati so zaskrbljujoči, primerjava z raziskavo ESPAD 2007 kaže, da so izbrani slovenski anketiranci glede uživanja alkohola v razmeroma slabši situaciji kot starostno podobna narodno različna evropska skupina. Še posebej pereč problem je pojav načrtnega opijanja v kratkem času, ki je sicer izrazit pri dijakih, a prav tako zaskrbljujoč pri dijakinjah. Zanimivo je, da se mnenje o alkoholu med dijaki in dijakinjami bistveno ne razlikuje. Rešitev zahteva večplasten pristop k reševanju problema. Gotovo bi bilo potrebno posvetiti zdravstveni vzgoji srednješolcev v Sloveniji dodatno pozornost. Tukaj lahko pomembno vlogo odigrajo medicinske sestre, ki bi lahko na različne načine dijake odvrnile od popivanja. Smiselno bi bilo vključiti sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki bi dijakom na atraktiven način predstavile omenjeno problematiko.

Ključno vlogo pri problematiki prekomernega uživanja alkohola mora odigrati tudi celotna družba. Smiselno bi bilo spodbujati aktivnosti, ki bi mladostnike odvrnile od popivanja. To gotovo ne pomeni ukinitve dogodkov, ki jih žal zaznamuje popivanje, temveč da se tem dogodkom vlije nov smisel, kar pa zahteva tako od učiteljev, staršev kot od vseh članov družbe, da se na vsakem koraku zavedajo škodljivega vpliva alkohola na razvoj mladostnikov. Smiselno bi bilo tudi, da bi dogodki, kjer bi bila uporaba alkohola prepovedana, imeli določene ugodnosti. Iz navedenega lahko sklepamo, da je potrebno pripraviti nove strategije zdravstvene vzgoje mladostnikov.

Literatura

1. Bajt M. Tvegana vedenja: uporaba tobaka, alkohola in marihuane. In: Jeriček H, Lavtar D, Pokrajac T, eds. Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju: HBSC Slovenija 2006. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije; 2007:121–50.
2. Čuk Rupnik J. Obvladovanje tobaka in alkohola v Zdravstvenem domu Logatec. Zdrav Var. 2010;49(3):145–52.
3. ESPAD 2007 report: summary. Dostopno na: http://www.espad.org/documents/Espad/ESPAD_reports/2007/SUMMARY-The_2007_ESPAD_Report.pdf (14. 6. 2010).
4. Kolind T, Elmeland K. Preventiva ali užitek: različna diskurza o opijanju z alkoholom. Soc Delo. 2009;48(5/6):307–13.
5. Košir M, ed. Alkohol in alkoholna politika v Sloveniji in Evropi. Ljubljana: Ministrstvo za zdravje Republike Slovenije; 2007: 1–18. Dostopno na: http://www.mz.gov.si/fileadmin/mz.gov.si/pageuploads/mz_dokumenti/mz_dokumenti_2007/prepovedane_droge_in_alkohol/alkohol_in_alkoholna_politika_v_Sloveniji_in_EU.pdf (24. 10. 2010).
6. Kovše K. Podatki o porabi čistega alkohola na prebivalca za zadnjih 10 let (in oceni neregistrirane porabe). Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije; 2010: 1–2. Dostopno na: http://www.ivz.si/?ni=12&pi=5&_5_FileName=555.pdf&_5_MediaId=555&_5_AutoResize=false&pl=12-5.3. (14. 6. 2010).
7. Odnos otrok in mladostnikov do alkohola. Društvo Žarek upanja. Dostopno na: <http://www.zarekupanja.net/74553.html> (24. 10. 2010).
8. Sande M. Uporaba alkohola med udeleženci maturantskih izletov. Soc Delo. 2009;48(5/6):297–305.
9. Sedgwick P. Screening tests IV. BMJ. 2009;339:b4365.
10. Šešok J, Sedlak S, Simončič D. Poraba alkohola in kazalci škodljive rabe alkohola v Sloveniji v letu 2005. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS; 2006: 2–8.
11. Sung J, Lee K, Song YM. Heritabilities of alcohol use disorders identification test (AUDIT) scores and alcohol biomarkers in Koreans: the KoGES (Korean Genome Epi Study) and healthy twin study. Drug Alcohol Depend. 2010 (article in press).
12. Šušteršič J, Rojec M, Korenika K, eds. Strategija razvoja Slovenije. Ljubljana: Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj; 2005: 25–40.
13. Trobec I, Herbst M, Žvanut B. Differentiating between rights-based and relational ethical approaches. Nurs Ethics. 2009;16(3):283–91.
14. Vertot P. Mladi v Sloveniji. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije; 2009. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/mladi2009-SLO.pdf> (14. 6. 2010).
15. Young people and drugs among 15–24 years-olds: analytical report. Brussels: Flash Eurobarometer, European Commission; 2008: 1–102. Dostopno na: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_233_en.pdf (25. 10. 2008).
16. Zakon o omejevanju porabe alkohola. Uradni list Republike Slovenije št. 15/2003.
17. Zalta A, Kralj A, Zorc J, Lenarčič B, Medarič Z, Simčič B. Mladi in alkohol v Sloveniji: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta. Koper: Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče; 2008: 7–9.
18. Židanik M, Čebašek - Travnik Z. Sindrom odvisnosti od alkohola: priročnik za strokovnjake, ki se ukvarjajo z osebami z odvisnostjo, in vse druge bralce, ki jih zanimajo posledice škodljivega uživanja alkohola. Maribor: Dispanzer za zdravljenje alkoholizma in drugih odvisnosti, Zdravstveni dom dr. Adolfa Drolca. Ljubljana: Psihiatrična klinika; 2003: 10–7.